پژمە هەر ئەوە نیە کەدێتە بەر لووتمان پژمین مروڤێـك لەیەکێکی تر جیاناکاتەوە . هەر وەك جورج ئیلیت دەڵێ « باری وەها دێتە کایەوە کەکەڵە پیاویش تێیدا ناچار دەبێت بپژمێت » هەموو هەر دەپژمین و چارمان نی یە . پژمین یەکێکە لەو کارانەی کەدەسەلاتمـان زۆر بەسـەریدا نـاشکێ ، بەواتـایەکی تـر ، کردارێکی خۆنەکردە . جا زۆربەمان هەر یەك جار لەیەك کاتدا دەپـژمن . ماوەیـەك لەمـەوبـەر کـابـرایـەك لەبێ ئیشیـدا لێکـۆڵینەوەیـەکی لەسەر پـژمین کـردو تێیدا گـەیشتـە ئـەو ئـەنجامـەی کەلەجـۆری پژمـین‌دا دەچینەوە سـەر دایـکو باوکمان . دایكو باوك چۆن دەپژمن ، منالەکانیشمان بەهەمان شێوە . وەك ئەڵێن لەپژمینا توخمی دایك و باوکمانین و کت و مت لەوان دەچین . ئەگەر نۆبەی پژمینمان بۆ نـەوەستێنرا ئـەوا ڕێگامان زۆرە پەنای بەرینە بـەر . لەو ڕێگایـانەی کـەدوکتۆر تـاقیـیـان کـردوتـەوە بـەکـارهێنـانی دەرزی کـالیسـۆم و راستکردنەوەی بربرەی پشت و بەکارهێنانی کریمە بۆ سرکردنی دیـوی ناوەوەی لووت . نـاوبـەنـاویش ئـەنتی‌هیستـامـین و سـووتانـدنی پیستی نـاولووت و حـەب و قـەتـرەی ئـازاریش بەجۆرێکی بلاو بەکارهاتووە . تەنـانەت هـەندێ دوکتـۆریش باوەڕیان بەچارەی دەروونی زیاترە . جگەلەم چارە زانیاریانە ، چارەی تری کەلەباوك و باپیرەوە بۆمان بەجێ‌ماوە وەك وەستان لەسەر سەر . دەستـنـان بەلێـوی سەرەوەدا ، لووت‌گـرتن بـەهـۆی جـلـگـرەوەو وتنـەوەی پیتـەکـانی ئـەلف و بێ بەپێچەوانـەوەو بۆن‌کـردنی سیرو چـەورکردنی دەم‌وچـاو و خۆگرتنە سەهۆڵ . ئەگەر بەمانەش نۆبەکەت بۆنەوەستا ، ئەوا هەقی ئەوەت هەیە پەنا بۆ هەمووشتێ بەری . ئایاچی دەبێتە هۆی پژمە دروست‌کردن ؟ خرۆشاندنی پێستی ناو لووت دەبێتە هۆی جولاندنی مێشك بەهۆی دەمارێکەوە . لەئـەنجامـدا ئەو بزاوتنە ماسولکەییە دێتەکایەوە کەپژمین پێك دێنێ . کردارەکە بەم هەنگاوانەدا تێپەڕ دەبێ : لووت دەخرۆشێ ، لووت مێشك ئاگادار دەکا ، مێشك داوا لەلووت دەکـا کەشلەیـەکی ڕوون دەربهێنی ، بەدوای ئەمەدا لووت جارێکی‌تر ئاگەداری مێشك دەکاتەوە ، ئینجا مێشك فەرمان دەدات هەوا هەڵ مـژین و بە تەوژمەوە لەرێی دەمەوە بیکەینە دەرەوە .

هەموو پیاو خرا پێکەش‌لەکێشەدا دەگەرێتەوە بۆ گەردێ تۆز یان تالی قـژ یان تـۆزێ بیبەر . هـەروەها هـەست بزاوتنیش کونەوردەکانی ناو پێستی لووت گرژیان خاو دەکاتەوەو دەبێتە هۆی پژمین . هەندێ جاریش پژمە بـەهۆی بـزاوتنی جینسی و ڤلێ‌هاتن و سەرما بوون و ڕۆناکی زۆر بەهێزو نەخۆشیەکـانی کۆئەندامی دەمارەوە دێتە کایەوە . لەساڵی « 1835 » دا قەشە سیدنی سمیث نامـەیەکی بـۆزاوایەکی دوکتـۆری دەربارەی پژمین نووسی و تێیدا دەڵێ « ڕووناکی ، تۆز ، قسەی نەسـازو بـەرپەرچ دانـەوە ـ ئەمـانە هـەموویـان و تەنـانەت هـەموو شتێکی‌تر دەمخاتە پژمین . دەنگی پژمـەکەم دەگـاتە شـاری تونتن کەشەش میلیك لێمانەوە دوورە (ئەمە ئەگەر باکە بەرەو ئەوی هەڵکات) بۆتۆزێ بیرلەم نەگبەتیە ناکەیتەوە ؟ » .

بەباوەڕی ئەرەستۆ خەڵکی لەکاتی نووستندا ناپژمن . ئەمەش لەدیاردەیەکی ڕاست دەچێ . لەوانەشە تێبینی ئەوەشت کردبێ کەئەکتەر لەبەردەمی خەڵك و لەکاتی نواندنا بەدەگمەن بپژمێ . تۆ بڵێی ئەمە بگەڕێتەوە بۆئەوەی کە ئەدرینالینی زیادە لەلەشدا ببێتە هۆی پژمە گرتن ؟ ئەمە بیرێکە کەهێشتا لێی نەکۆڵراوەتەوە .

کەدەپژمن هەزاران گەردی تەڕ بەم لاولاماندا بڵاودەکەینەوە . جارێك دوو شارەزا لەئامۆژگای تیکنۆلۆجیای ماسۆچوسێت دەیان وێنەی پژمەیان گرت و قەبارەیان پێواو دۆزییانەوە کەهەندێ گەردیلە بەخێرایی 103 م لەسەعاتێکدا بەرز دەبنەوەو « 12 » پێ لەولا سەرچاوەوە دەکەونە خوارەوە . هەندێ گەردیلە یەکسەر دڵنیشنەوەو هەندێکی تر بۆماوەیەك لەهەوادا دەمێننەوە . ئەگەر پژمین بەکتریای زیان بەخشی تێدابێ . ئەوا هەرکەسێ بەلای سەرچاوەکەیدا تێپەڕی لە مەترسیدا دەبێ . پژمین لەشوێنی کراوەدا لەوانەیە زیاتر لەهەلامەتی بەناو چەوانەوە بێت . بەباوەڕی هەندێ شارەزا ئەنفلونزا گەورەکەی « 1918 » و تەنانەت تاعوونە قورسەکەی سەدەکانی ناوەڕاستیش هەربەهۆی پژمینەوە بڵاو بوونەتەوە .

لەبەر ئەمە چاکتروایە لەکاتی پژمیندا دەممان داپۆشین یان بەرەو خوارەوەی ڕاگرین تاوەکوو زۆربەی گەردیلەکان بەخێرایی بگەنە سەر زەوی و لەهەوا نەمێننەوە بۆ نێچیر گرتن . ئەگەر بمانەوێ پژمە بگرین ، لەوانە تووشی لووت پژان بین و تەنانەت هەندێ ئێسکی دەوروبەری لووتیشمان بەشکاندن بدەین . جگە لەمەش ، پژمە گرتن هەندێ جار دەبێتە هۆی لەجێ بردنی یەکێك لەئێسکەکانی گوێی ناوەڕاست . ئەمەش لەئەنجامدا دەبێتە هۆی کەڕی یان گوێ گرانی . لەبەر ئەم هۆیانە ، چاکتروایە پژمە نەگیرێ تازیان بەکەسەکە نەگات .

ڕۆژنامە نووس ، ئارت بچوالد ، جارێك لەچاوپێ کەوتنێکدا لەگەڵ ڕۆژنامەی دەیلی نیوزی ئەمریکیدا لەوەلامێکدا وەتی : « هیچ شتێك وەك پژمە وات لێ ناکات هەست بەوە بکەیت کەهێشتا لاویت و دەژییت و زیندوویت »

لەکۆتاییدا چاك وایە بزانین : ـ

1 — لەکاتی پژمین دا چاوت لەخۆت نیە چونکە چاوەکانت داخراون .
2 — لەهەندێ زماندا ووشەی پژمە لەدەنگی پژمینەوە وەرگیراوە .
3 — سەدەیەك لەمەوبەر هەندێ پیاو خراپ برنووتیان دەکرد بەلووتی ڕێبواردا و لەکاتی پژمەدا ڕووتیان دەکردنەوە .
4 — هیپۆکریت پژمین بەیەکێك لەچارەکانی نزکەرە دادەنێ لەوانەیە تێبینی ئەوەی کردبێت کەئەم دووانە پێکەوەنایەن .
5 — لەلای هەندێ لەهۆزە ئەفریقایەکان پژمە بەهەڵچوونی ڕوح دادەنرێ و هەموو کردارەکە بەکارێکی خێر دەژمێرێ .
6 — پەندێکی کۆنی چینیش دەڵێ « پژمە لەکاتی یاری کردندا ، قومارکردندا « نیشانەی بردنەوەیە »

* * *

لە گۆڤاری ریدرز دایجیستی ژمارە یەکی ساڵی 1980 (ل 30 ـ 32) لەلایەن سلمان ڕەئوف مەجیدەوە لە ئینگلیزیەوە وەرگێڕدراو .